

Ks. Józef Krukowski

AUTENTYCZNA INTERPRETACJA KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO

Artykuł ten jest kontynuacją zainicjowanej w Biuletynie nr.6* publikacji odpowiedzi Papieskiej Komisji ds. Interpretacji KPK wraz z krótkim wyjaśnieniem *ratio legis*.

I. Kompetencje do wyrażenia zgody na prowadzenie procesu małżeńskiego poza diecezją strony pozwanej

W dniu 28 lutego 1986 r. Papieska Komisja ds Autentycznej Interpretacji KPK udzieliła wyjaśnienia następującej wątpliwości.

D. Utrum vicarius iudicialis, cuius consensus requiritur ad normam can. 1673, n.3, sit Vicarius iudicialis dioecesis in qua domicilium habet pars conventa an Tribunalis interdioecesanis.

R. Affirmative ad primam et ad mentem.

Mens autem est: si in casu particulari deficiat Vicarius iudicialis dioecesanus requiritur consensus Episcopi¹.

Wątpliwość: *Czy wikariuszem sądowym, którego zgoda wymagana jest w myśl kan.1673, n.3, jest wikariusz diecezji, w której strona pozwana ma*

* Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich 4(1994) z. 1, s. 17-27.

¹ AAS 78(1986) 1323.

stałe miejsce zamieszkania, czy jest nim wikariusz trybunału międzydiecezjalnego.

Odpowiedź: Affirmative do pierwszej części i zgodnie z intencją prawodawcy. Intencja zaś jest następująca: jeśli w konkretnym wypadku brak wikariusza sądowego diecezjalnego, wówczas wymagana jest zgoda biskupa.

Powyższa odpowiedź jest uwarunkowana sytuacją zaistniałą w takich krajach, jak Stany Zjednoczone, Kanada, Australia, Anglia, w których są trybunały międzydiecezjalne dla spraw małżeńskich dla kilku diecezji należących do tej samej prowincji kościelnej. W takich diecezjach nie ma wikariusza sądowego, który — zgodnie z kan.1673, nr 3 — jest kompetentny do wyrażenia zgody na prowadzenie procesu przez trybunał miejsca stałego zamieszkania strony powodowej. Powstał więc problem, czy kompetencja do wyrażenia takiej zgody przysługuje także wikariuszowi sądowemu trybunału międzydiecezjalnego? Problem dotyczy sprawy wielkiej wagi, gdyż od wyrażenia takiej zgody zależy właściwość trybunału, a tym samym ważność postępowania procesowego.

Rozstrzygnięcie problemu przez Komisję Interpretacyjną jest oparte na zasadzie poszanowania stałego miejsca zamieszkania (domicilium) stron. Prawo kanoniczne uznaje bowiem tylko stałe zamieszkanie parafialne i diecezjalne (kan.102, par.1), natomiast nie zna stałego zamieszkania międzydiecezjalnego. Dlatego wikariusz sądowy trybunału międzydiecezjalnego nie posiada kompetencji do wyrażenia zgody na prowadzenie procesu przed trybunałem tej diecezji, w której strona pozwana nie ma stałego zamieszkania. Przeto w takim przypadku, w którym brak jest diecezjalnego wikariusza sądowego, kompetencje do wyrażenia zgody na prowadzenie procesu poza miejscem stałego zamieszkania strony pozwanej, przysługują biskupowi diecezjalnemu. Biskup diecezjalny posiada bowiem również władzę sądowniczą, która jest zwyczajna własna (kan. 381, par.1; 1419 par.1), zaś wikariusz sądowy ma tylko władzę zwyczajną zastępczą (kan.1420 par.2). Dlatego w takim przypadku wniosek o wyrażenie zgody

należy skierować do biskupa diecezjalnego miejsca stałego zamieszkania strony pozwanej.

Odpowiedź powyższa ma charakter deklaracyjny.

II. Wydalenie osoby konsekrowanej

W dniu 21 marca 1986 r. Papieska Komisja Interpretacyjna udzieliła odpowiedzi także na dwie inne wątpliwości, merytorycznie ze sobą powiązane.

1. *D. Utrum decretum dimissionis iuxta can. 700 CIC a Moderatore supremo prolatum dimisso notificandum sit ante Sanctae Sedis confirmationem, aut post eiusdem confirmationem.*

R. Negative ad primam partem; affirmative ad alteram².

Wątpliwość: Czy dekret wydalający wydany zgodnie z kan.700 KPK przez najwyższego Przełożonego ma być notyfikowany przed potwierdzeniem go przez Stolicę Apostolską, czy po potwierdzeniu.

Odpowiedź: Negatywnie co do pierwszej części wątpliwości, pozytywnie co do drugiej części.

2. *D. Utrum auctoritas competens ad recipiendum recursum in suspensivo contra sodalis dimissionem sit Congregatio pro Religiosis et Institutionis Saecularibus, quae decretum confirmavit, aut Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal.*

R. Affirmative ad primam partem; negative ad alteram³.

² Tamże.

³ Tamże.

Wątpliwość: Czy władzą kompetentną do przyjęcia rekursu ze skutkiem zawieszającym przeciwko wydaleniu zakonnika jest kompetentna Kongregacja ds. Instytutów Zakonnych i Instytutów Świeckich, która dekret potwierdziła, czy Najwyższy Trybunał Sygnatury Apostolskiej.

Odpowiedź: Pozytywnie na pierwszą część wątpliwości, negatywnie na jej drugą część.

Obie powyższe wątpliwości dotyczą procedury administracyjnej, jaką należy zachować w stanowieniu dekretu wydalającego zakonnika oraz wnoszeniu i rozpatrywaniu rekursu przeciwko takiemu dekretowi.

Z dosłownego znaczenia kan. 700 — intepretowanego łącznie z kan. 1400 par.1 — wynika, iż procedura wydalenia zakonnika obejmuje następujące etapy: 1) wydanie dekretu wydalającego zakonnika przez władze zakonne, 2) potwierdzenie dekretu przez Kongregację ds. Zakonów i Instytutów Świeckich, 3) notyfikacja dekretu zakonnikowi; 4) rekurs zakonnika do tejże Kongregacji w wypadku, gdy czuje się tym dekretem pokrzywdzony.

Wątpliwości dotyczą następujących kwestii: czy ta sama Kongregacja, która najpierw jako najwyższa instancja administracyjna potwierdziła dekret wydalający zakonnika, następnie może osądzić sprawę sporną wniesioną do niej w drodze rekursu przeciwko temuż dekretowi; czy też dla zapewnienia obiektywizmu i bezstronności rozstrzygnięcia rekurs przeciwko dekretowi wydalającemu należy skierować wprost do Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej, który jest organem sądowym kompetentnym do rozpatrywania rekursów przeciwko nielegalnym aktom administracyjnym.

Komisja Interpretacyjna — udzielając odpowiedzi na pierwszą wątpliwość — stała na stanowisku, iż należy postępować zgodnie z dosłownym brzmieniem kan. 700, czyli dekret wydany przez władze zakonne wydalający zakonnika ma być przed notyfikacją skierowany do potwierdzenia przez Kongregację. A następnie po notyfikacji zakonnikowi, dekret może być zaskarżony najpierw w drodze rekursu hierarchicznego do tejże Kongregacji. Takie stanowisko opiera się na założeniu, że Kongregacja jest zdolna do krytycznego osądzenia swej decyzji zatwierdzającej dekret.

Konsekwencją przyjęcia takiego stanowiska w pierwszej kwestii jest odpowiedź wyjaśniająca drugą wątpliwość, oparta na założeniu, że Kongregacja ds. Zakonników jest najwyższą instancją administracyjną kompetentną do rozstrzygnięcia rekursu przeciwko dekretowi wydalającemu zakonnika, zaś Sygnatura Apostolska jest najwyższą instancją sądową.

Takie stanowisko Komisji Interpretacyjnej wskazuje, iż w rozpatrywaniu rekursów administracyjnych przeciwko dekretowi wydalającemu zakonnika należy zachować procedurę standardową, jaką KPK/1983 stanowi dla ochrony praw podmiotowych w Kościele.

Obie powyższe odpowiedzi mają charakter deklaracyjny.

III. Niezdolność biskupa zakonnika do głosu czynnego biernego

W dniu 29 kwietnia 1986 r. Komisja Interpretacyjna udzieliła odpowiedzi na następującą wątpliwość.

D. Utrum Episcopus religiosus gaudeat in proprio instituto voce activa et passiva.

R. Negative⁴.

Wątpliwość: Czy biskup zakonnik cieszy się we własnym instytucie głosem czynnym i biernym.

Odpowiedź: Negatywna.

Kwestia, która jest przedmiotem powyższej odpowiedzi Komisji Interpretacyjnej, dotyczy pozycji prawnej zakonnika w swoim instytucie, gdy zostanie biskupem. W nowym KPK z 1983 r. brak jest normy wyjaśniającej tego rodzaju sytuację. Zaistniała więc luka w obowiązującym prawie.

⁴ AAS 78(1986) 1324.

W KPK z 1917 w kan. 629, par.2, była norma określająca pozycje zakonnika biskupa, który został emerytem i zamieszkał w domu zakonnym. Zgodnie z dyspozycją tego kanonu, emerytowany biskup zakonnik może zamieszkać w jakimkolwiek domu swego instytutu, który sobie wybrał, ale nie posiada w nim głosu biernego ani głosu czynnego. Jednak KPK z 1917 r. został uchylony.

Należy zatem stwierdzić, iż Komisja Intepretacyjna — rozstrzygając powyższą wątpliwość — powtórzyła normę, jaka była w KPK/1917 r., a jednocześnie nadała jej sens rozszerzający. Norma, jaka jest wpisana do tej odpowiedzi, odnosi się bowiem nie tylko do zakonnika biskupa, gdy został emerytem, ale dotyczy także zakonnika biskupa spełniającego swój urząd biskupi poza zakonem.

Należy zatem stwierdzić, iż omawiana odpowiedź ma charakter konstytutywny, gdyż uzupełnia lukę istniejącą w obowiązującym KPK.

IV. Możliwość wznowienia procesu przed innym trybunałem

W dniu 29 kwietnia 1986 r. Komisja Interpretacyjna udzieliła odpowiedzi także na następującą wątpliwość:

D. Utrum finita instantia per peremptorium vel per renuntiationem, si quis velit causam denuo introducere vel prosequi, ea resumere debeat apud forum quo primum pertractata est, an introduci possit apud aliud tribunal iure competens tempore resumptionis.

R. Negative ad primam partem; affirmative ad alteram⁵.

Wątpliwość: Czy po ustaniu instancji przez przedawnienie lub przez zrzeczenie się, jeśli ktoś chciałby sprawę ponownie wnieść lub kontynuować, czy winien wznović ją przed sądem, w którym wcześniej była prowadzona,

⁵ Tamże.

czy może wnieść ją do innego trybunału, który jest prawnie kompetentny w czasie wznowienia.

Odpowiedź: Negatywnie do pierwszej części; pozytywnie do drugiej.

Kan.1225 KPK/1983 wyraźnie stanowi, że sam fakt, w którym nastąpiło umorzenie lub zrzeczenie się instancji, nie oznacza, że sprawa nie może być wznowiona, "byleby (dummodo) sprawa toczyła się między tymi samymi osobami i co do tej samej rzeczy". Ale nie znaczy to, że sprawa ma być wznowiona przed tym samym trybunałem. Powstała więc wątpliwość: czy w takiej sytuacji faktycznej, w której nastąpiła zmiana okoliczności, z którymi prawo wiąże skutki prawne co do właściwości trybunału, jak uzyskanie przez strony nowego stałego zamieszkania, właściwym do wznowienia procesu staje się trybunał nowego zamieszkania stron. Według odpowiedzi Komisji Interpretacyjnej, w takiej sytuacji prawo nie zobowiązuje do wznowienia sprawy przed tym trybunałem, przed którym wcześniej była prowadzona, ale że może być wniesiona do innego trybunału, który stał się właściwym w czasie jej wznowienia.

Odpowiedź ta ma charakter deklaratywny.

V. Stosowanie względem niekatolików kan.1106, określającego nieważność małżeństwa z tytułu przymusu i bojaźni

W dniu 25 listopada 1986 r. Komisja Interpretacyjna udzieliła odpowiedzi na następującą wątpliwość.

D.Utrum vitium consensus de quo in can.1106 matrimoniis non catholicorum applicari possit:

R. Affirmative⁶.

⁶ AAS 79(1987) 1132.

Wątpliwość: Czy wada konsensu, o której w kan.1106, może być stosowana do małżeństw niekatolików.

Odpowiedź: Pozytywnie.

Przedmiotem wyjaśnienia Komisji Interpretacyjnej jest problem natury doktrynalnej dotyczący podstawy, na jakiej opiera się norma wpisana do kan.1106 KPK, określająca warunki nieważności małżeństwa zawartego pod wpływem przymusu i bojaźni ciężkiej. Od czasów Średniowiecza wśród kanonistów i teologów toczyła się bowiem kontrowersja wokół problemu, czy podstawą tej nieważności jest prawo naturalne, czy prawo czysto kościelne, czyli prawo mające źródło jedynie w woli ustawodawcy kościelnego. Sobór Watykański II w konstytucji duszpasterskiej *Gaudium et spes* (nr 29) określając stanowisko Kościoła na temat poszanowania praw podmiotowych wynikających z naturalnej godności osoby ludzkiej, wypowiedział się przeciwko dyskryminacji osoby ludzkiej poprzez ograniczanie jej wolności wyboru współmałżonka. Powyższa odpowiedź Komisji interpretacyjnej, iż wada konsensu małżeńskiego z tytułu przymusu i bojaźni, o której mówi kan.1106, może być stosowana także względem małżeństw niekatolików, jest wnioskiem z powyższej deklaracji soborowej. Oznacza to opowiedzenie się ustawodawcy kościelnego po stronie opinii głoszącej, iż nieważność małżeństwa zawartego pod wpływem przymusu i bojaźni ciężkiej ma swoje źródło w prawie naturalnym.

Kan.11 KPK/1983 stanowi, iż ustawom czysto kościelnym podlegają ochrzczeni w Kościele katolickim lub do niego przyjęci". Gdyby kan. 1106 miał charakter normy czysto kościelnej, wówczas można byłoby go stosować tylko względem małżeństw zawartych przez katolików. Skoro normę tę można stosować również względem małżeństw zawartych przez niekatolików, to znaczy, że ma ona swoją podstawę także w prawie naturalnym.

Odpowiedź ta — mająca fundament w doktrynie Kościoła na temat prawa naturalnego, ma charakter deklaracyjny.